

ОЛ АМ БОДУНУҢ ТУРУЖУНДА

Мээң азынның ады он чылдың бедниге чоок шууан келген. Оон 45 чылы, бөгүнге чедир харыбашың «Шының» помучу келгенин-биле холбашкан чүве. Ынчанга бо солунуң будага эң чоок кылдыр үндээр болган хүндүлээр ужурум-даа ыла.

Сөөлүг үеде «Шың» бодунун арынга көдээде амдыралды чырамын турары-биле олзагай болу берген. Тыва Республиканын инитилел-политиктиг бо солуну бистерге, көдөңниң кижилеринге, дуза-дегкэмчелиг болурунда аныкча, политикактиг улуг күш болу бергенде мөстөрдөн өске чүвү капчаар боор. Бир озагай чүве үеде дээрге, эр-даа, керэжен-даа анык корреспонденттериниң көстүп келгени бистерге, помучуларга улуг өөрүмүк. Оларынк бижип турары хаы уткалыг, «Шыңга» шыны-биле бижип турар материалдарын солун арынга парлаттынар чыт-пында кижик кайгаар чүве-даа чок.

АРХИВТЕ КАДАГАЛАДЫП КААН

1995 чылдың хонуктары шуужун-латкан, кыштың ады айы, оод соонда чач айлары дистиичи бээр, чай аттарнарга, күстүн башкы айы-августта ынак солуну-вус 70 харлаар — помучуларның, бижикчилериниң, профессионал журналистериниң чөйөмчүлүкү солуну-нарга хамаарылагы бүтүндөй байырлары ол-ла бол-ганы!

«Шының» 40 чыл байырлыгында Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Хүндүлөп бижикчилериниң бижикчилериниң хей-аыттыг амыралдыгы улуг дузаалы-ла болган чүве. Ынчан «Тыва кобальт» комбинаттын кинтал тудуларынын гидрометаллургия центриниң, чыгыш электротөптүнү, сентеле-механика, транспорт-бетелек хедери, топ-запод лаборатория баштадыр дузалал хедериниң тудулары кылдып турган кидип-түлүк, ынг-чымыштыг чылдар турду. Бүрүмү тыва чөре өңүг металлургияны баштайгы улуг комбинаттын тудуп турла, «Шың» солунуңуң бири одуруг-да «тудуру-ла» болгай. Ол чылдарла бугу Хову-Аксы дыкка орусчаан, хамак удуруткучуларывус орус дылдыг болтаны-биле, «Шының» доктаамал корреспонденттерин аңаа тур-гусалга, «Тыва кобальт» наркомунун чогуур доктаалы-биле мөвч оон мөвээр, репортажтар, чурумалдар бижикчилериниң шыныгы дааскан чүве. Редакция база мени дөтөзүн. Ийи эдем азынчак, ийи бөлүм сымарыгыңа, дүң-хүң чокка бижип-ле турган мен.

ХООЧУННАРНЫҢ БИРЭЭЗИ

Бо чылым 70 чыл өнүчү уткуштур чоруп орат «Шың» солун редакциясыга каттанаттынма кай-гамач салым-чаалым журналисттер, чогаалчылар амыралды чорал. Колдуунда чогаалчы бүрүзү «Шы-на» баштайгы шүүзүң парладым, чырыкче үндүрүп турган. Чогуум-да оон ужурунда бо солун чогаалчы-лар «агартылар» улуг школа деп чүвени он ажил-чөвө докташкан кижилер эки билер.

Дендиң талаштыг жур-налисттер «Шының» коллективне ажилдап, чекетке-лип саймарың чымы Ты-ваның экономиктиг көрүлүсүн дөш шының сенуң дуза-зы-биле ажылың чоңуң хей-аыдын көдүрүп, бурунгар-лашкының хөдөңге тө-лөңгич чөвү элөп, элөш өвөс үеде-хуузуң кирип ал-ганы.

70 харлаар «Шың»-биле чуртталганың соолгу ми-нуталарыңа чедир бугу на-зынша амдыралың хол-баан кижилериниң бирээзи Монгуш Дойнаевич Се-век ол. Оңд түртүгүң чөп-«чайлагарың чөкөк шыккан, чааын, кууң малы догдан, оуду-шыгы хөлбөтүнчө-оңза чараш Шечи хем» ол-ла болгай. Ол ырда кирген ы-дыг чараш боуду чурумал-дыг ырым болуңа. 1917 чылда түртүгүң. Октябрь революцияның чыгыш киж-и хып дөш чыды үевиңе Хем-Белдириниң (амгы Кы-зылга) көдөңдө чөвү кел-гөш, баштай типографияга өрүкчүлөк өөренип эгелээ. Ынчан республика типо-графиясыга амгы шыккан бол-базырангай дөриг-хөреске-дөр турбаны билигариң. Мон-гуш Дойнаевич хөвө ча-жында тур-ла дөш чыды чөвү чүткүлдү, чартыкын киж-илерин талаага боуду, үчүн чылдары тыва бижик чогаалчылары билек, ону дораан шөвөлөй шаап алган. Ол чорук оон оң ыңайгы

Хүндүлээр ужурум-даа ында

Дээди эртем-билигилг анык кижилериниң ажилдап турары-биле, мөңү үдөгөмү олунга чүве. Чөвү ыңчак, «Шының» ийи-хүң чылдан бээр арны-пана бугу адыралды амыралдыралдыг чөвү-даа, чет-пес-даа талаларыңа чыккан кидип, дөриг болган керек кырында бөри-биле шың бижип турар апарган. Ол дөриг помучуңуң улусуң солун кылдыр хуула бергениңиң бир чөвү-биле ол шыккан чыл санымда кижик таныма хөй-хөй көдөң бижикчилериниң са-пыны өзүң турары «Шының» ат-алдарың, арын-пүрүң көдүрүп турар болбайн аан.

Мен бол дугайты 5 хире ча-гыдалыңа болганмын, өске бугу солунуңуң чөвү, бак-таар дөң болгалы чок Олар мөңү база эргим болган чок. Ынчанга «Шының» бот-боттарыга удуруткучулары чөвө кыла бээр ынык, азы каңдыр деп даап болашканың ор бижиринден хостагалың — ол база улуг тилкелг. Ынчанга «Шының» чүгө шың хө-рөк деп күзөш, ырак, кыдыг чөвүлөрде помучуларын өөр-тү болуң деп күзөшүм арт-кап-дыр.

Семдер-оол МОНГУШ, Сүт-Хөл кожуун.

ТӨРЭЭН ЧОНУМГА МӨГЕЙИП ЧОР МЕН

Актыг чөре «контр» дөриг-көш, 1938 чылда болаттырып каан ачам Оюң Дачынының дугайында чүдүлөп соолгу үеде солунуңа өлөш-ле бижигиледим. Ол ажык-чарыг чоруктуң, демократияның ачы-мы болган.

Тывага ханың репресси-ларны бооп турганга бир кол бурулуң кижик С. Тока бил чүвени он үеде кайың каан дөриг чөвү болган. Токаның бо-дуу-на амыч он чылдар дүргүзүлдө хөй-ле илөгөң, чалбарың, ачымы агарты-рың, мөңү хөстү эрге-шөлээ-ли бөвөрлөң, өөрениңиң чөш-шөөрүңиң дугайында дө-риг бидарышканың та чөвөң бижикчедим дээр! Боуду буруулуг болганым мөңү дө-риг чөвү оон чыгыс-ла ка-тап харың бербээниң ужу-ру соолууда билген мен.

Токаның соода Тываның удуруткучулары Г. Шершин биле Ч.-Д. Ондар база-ла хөй-хөй чылдар дүргүзүлдө туруп келдериң. Оларге дөриг чө-вө бидарышканың кий-чөвү болган.

Тураскаал самбыраны КЫЛЫП КААН

риш-ле турдум. Ыланганымн бажың ат чөвү дөш шыккан, олар база мөңү кайың-даа ханың бөрбөң, дуза катпаан-лар.

Оларынк соолууда Тывага баштайгы Президентиниң со-гул дагынамыс тыва чоңга зас-кежиң, чоңгарал болган. Президентиниң репрессияга тарышканың, оларынк амы-толуң кижик бау-биле көрүң, бистерге бунуң чүдө-лөңиң кыдың турарыңа чет-таргынамыс өлөңдөң, азык өөрүң турар бис. Ол болуңуң Чалын-биле «контрларын» эрток паш саңың кижиле-ринге, оларын ажы-толуңге камак чыгелдериң кылган. Салым бажың-биле-ла бээр бижикчилер, алыарымыс тын хамыраак ат-хөресчел-лик дөриг эгилдиң, төлөң бээр дөш оон-даа өскө бунуң дуза-зы биске көргүзөриң айт-тап турар.

Бистин хүндүлүг Президен-тистин, төрөң тыва чоңу-вусуң амынша тыва «контр-ларын» баштайгы бөдүлүүң ууруткучулары деп санадың турган Чурит-Дажың, Хөмчяң оон, Дачының түртүгүң-пиниң бээр 160 хар харла-рын аңа мөңгөңдөң эртриге-пинге, оларын ажы-толуң, бистер, чытаар-даа азык өөрүң, оларга мөгейип турар бис.

1994 чылдың сентябрь 17-де Ташы кожуунуң төвү Бай-Хаак суурга Октябрьская кудумчуун, «Межеге» совхоз-туу төвү Алак суурга Тра-кторная кудумчуун Оюң Да-чының ады-биле өдө адааны-нын байырыг митингилеринге кырың, аңа сагыш-сет-килимни ханыңдан өрөө-лиңни дөвээр чүвө чок! Оон аңгыда Бай-Хаак суурда кол шөлдү база азынны ады-биле өдө адааныңа чоргарлавым артам чок. Мөңү ачымың 100 хар харлааның эки эртриге-пин, оон арыг идыл мөңгө-жөң, оон дөш ачымың төрөң чөвү таралган. Тайдының коңуң чыгаргааның даргазы Борис Константинович Бал-саң оо-луг, ачымың кызыгар чөк ынак Межегейиң суму чыгаргааның даргазы Анато-лий Оржакович Удэиниң болган өскө-лаа бунуң киж-илерге, эргим төрөң чоңу-мга, ыдыктыг таралган Танды-га мөгейип чоруп мен.

Оон аңгыда са митингилерге чөвө чугалаан мөңү эртим кижилериниң, ылангы Меже-гейиң чоруп мен.

Ачымың ажилдап турганын банкының эрги бажыңыңа ады республиканың Шункин атыг библиотеканы ажилдап турар. Ол митингине оңд дө-риг чөвү бунуң дугайында чөвө чугалаан, оң тыва ли-тературага хамаарылыгың дугайында, тыва чогаалчылар-дын бир-ле дузаарыңа Агния Бартоун «Алышкылар» деп уругларга бажың помучуларга, ол помучу карз чыгыс экзюмларын оң би-блиотекка чыгышканың чы-даның чугалаан, оң чыды-ганыңа коргузуп турду.

Ам шының чорук тилээң. Ачымың буруу чогу бажы-к кылган. Ачам калдыс-даа «контр» эвөс, тыва чоңуңуң төлөңтү, шының огул деп чөвү чоң бузуп, оң үндө-лөң турарыңа кижик канчан чоргарлавым боор!

Ынчанга ачымың арыг ады мөңгөңдөң, ынд-дың улуг амы-талдың кылган дөш хүндүлүг Президентине, Ты-ваның Чызылга. Таңды ко-жуунуң, Кызыл хоорай ча-гыраларыңа, «Мемориал» иттигилеңиң, бугу тыва со-кумга улуу-биле өөрүң чет-таргыныңа илелдиң, көзө мөң-гөдө мөгейип чоруп мен.

«Контр» Оюң ДАЧЫНЫН ЧУРУУ Галина САИЗ.

КӨРБЭЭНИ ЧОК, КӨДҮРБЭЭН ХӨНЭЭ ЧОК

• Тишелгениң 50 чылынга

Акым Балдайган Содунамович Ондар өз уузувус ол. Ам оон хары артык хары-биле санаар болза, чөвөң бөш. Хар-чам улуг үеде кайыг муртап олар эвөс дөш, чокта чаа Иймөңиң Бош-Дог хөвөңде, Кум-Суу чоугууда кыштаанга чөдө бердим. Чурттан өр-төң амдыралыңың дугайың чугалаан берди:

Улаан-Бурага түртүгүң мен. Ачам сүгү чаптың Шах-Алаанга, а кызың Ха-ратының-Ховуңуң Даг-Хө-рөңгө чурттан чордулар. Ки-жиң бижикчилер шыр, буга, азы малдан халбактарың боор чүвө. Чыдың үең кызың ут-туңдурба. Кады ойноп өскөң ш-өрү боор бола сагыңдырың келер. Чай-даа магалыг, көк, чөкөк хөдөңбөрүң. А сугта эштиң, Хөмчяккө ойноп ту-рувуста көрө болза, белек-тар-ла бис.

О тос хардыг мен. Фа-шисттер Германия СССР-ге халлаан. Ачык кижик болган чүвү каңдыр тоор деп болдун, чү-рөөм дөстүмөй турар апар-ган мен. Дайың эгелдөөңдөң бээр бир чыл чөдөң чорда. Шык-Алаанга чымы он шаа хире орус болган тыва дар-гаар келген. Дайыңче айт-тар чымы азыр дөш келген болган. Орус кижилер өрүп чорал эвөс, ууч, чоон, са-рыг-сары кижилер болду. Айттың дүңгөңдөң суг кы-дыңче манжалар, чүдүр, балыктарың магалдар. Бот-та аралыңа хөй-ле чугалаан-жып турдулар. Ийи холпа-дан, Ийе чоңуңуң хуу кижиле-риниң чыгышың Шенелиң Көк-Аянга чыккан. Ол кижилер айттарын шынчиң, ти-лиң, хүлөң алган дээр чорган. Ачам тос хүрөң адыма доо-зазым бершкен, ээриң чүл-төң алган аалга кылтанган келген.

Айттар чокта биеэкиң дөг чөвө кайда боор, арай ча-гарыңчың апарган. Бир-ле хуп суму даргазы Чудум Ондар ачымың болган мени өөң-гө апарган: «Ынчанга акым, сөң огулуну фронт барат айттар сүрүрүр деп тур бис, шыдың кижик ол, коңуг эр болгай» — деп мылгың. Ачам «шыдың ийи аам бо?» — дөш. «Каңдыг сен, огулм?» — дилер. Мен амыраң берген: «Шыдың мени» — дилем.

Ынчан 1942 чылдың он ай үең турган боор, чымыг үр-бө. Мени Чөң-Хөмчяк ко-жуунуң Бора-Булак хөвү-зүңа бөдүр каан айттар чы-ныңа чөдүр берген. Айттар сүрүр өөрүмү мөңү, өөрүм-ге-ла бистин партия райко-мунуң секретары Доктугу Монгуш база коңуңуң куу-сок даргазы Дарыгтай Ор-жак тамыштарың. Бүрү-бү Мон-гуш ачам-биле чызың кижик а Сомбыл Монгуш дарга-мыс Самган Монгуш, Чымыг Хо-лөң Чыдыла сумузуңуң келгениң. Сүрүкчүлөңүң өң бичең мен болдум, ча-да-а ээрбиң харын чоруптур. Даргамыс Самбын Монгуш ыңчан-на чөвөң хардыг тур-ган. Мен бичиң кижик болган улуг удушту ат-сываң ай-чырыбас турдум. Даргаал бис-тиң холдарымыс тулуң тур-ган. Тываның бугу коңуңу-парыңа келген 500 муң дай-ышкы айттарын хүлөңдөң берген. Чөмпиң болур сө-шөлдү каңгырайың ийи атык чүдүрүң, паш-саваның шыдың апараш, бир кижиле четтарга чоруккан бис. Хаактың-Аныктай Кара-Сугу таварааш, Шагаан-

лар боор. Уругуң ачазы Бал-дай-Доржу Ховалыг бай Дал-баа-Хаа-биле төрө-дир деп билгениң ол. А ачам олар-га сажырыбас деп чыгыс сөс сөгөзүң.

Ачам ол-ла бодалы-биле мө-ңө ол уругуң айттарың бер-ген. Бо хүвигерге чедир аач-көңүл чурттан төр мен деп болаар мен. Кады кыра-ның база чөдөң ажыг харыг, ажылга-даа, уруг-дарымың азыраарыңа коңуг көжө-бү-дү. Оон ыңай кулавыс до-гуру үеде ачам сугуң талазы өңү бөлеткэң, а уругуңуң талазы өң иштиң белеткээр чорган.

Кудаларыңың өккөң берген өөрүң ишти чараш болганың ыңгарыгы үдүс чугалааның чүвө. Алтара-лар, үлгүлөрүң бугулар оун ары-ны шунту чараш хөдөңдөң, а шай согагың, шай хавы база чараш шөвөгүң.

Уругтарыңың азынның бир озагай шыныры — чоңга билигариң шөвөр кижик бол-ган. Мынча үр чурттан кел-ген, кады чораян кижизиниң дугайында чөвө чугалааның баарга багай. Ынчанга мо-дурду чугалаан көр болдыг мен. Азым уругтарыңа тон,

Айттарымыс аал-чуртун сактын чордулар

ганда, шериг хөвөң эки эр-триреш мөңө чыгың турган мен. Шына-ла, шериг хөвөң ыдыгыраан болган. Чада-анга беш ай хире өрөңгөң, Кызылче чорукан бис. Улуг шыктыг Улаан-Биралан кады шериг хөвөң эртриреш турган өөрүм: Михаил Сундуй, Нор-дун-оол алып турган. Кызыл-га келген, шеригге өөренип турувуста, Сундуй, Нордун-оол суглар фронт баар бидарыңың бижип каан бол-дуңуң улуг намызың улус фронт чоруп барылаар, а мен шеригге эртин кадан мен. Шеригке келдирткен чыдым 1942 чылдың күзүң турган. Шеригте турган, ол-ла үеде дүштүр оң политиктиг-лаа, шериг өөренириң-даа багай эвөс дагыкышкының алган мен, чыгыс улаа эвөс мак-талың чорум. Шеригте ка-ды эртриргениңиң үш чыды бидарыңың эри берген. 1945 чылдың он ай үеңдөң өскөң, төрөң Ийе чөригге челиң келген мен. Дайың-лаа төлөң. Табың ажилдың эгел-дөөң. Ачам, ачам мени ам ө-дөң азыр дөш белеткел-бегерим. Мен ыңчаварга бе-лөң-сөң уругтар тоовс кижилер мен. Бора-Булактың кижилер болган ол ынаар чоруп турган, Бора-Хөдө чоруп-биле сорудалааның кий-чөвү мен. Оон ыңай Хиң Бал-дай-Доржуева Ховалыг дөриг-лаа, ачызы-лаа эки улус бол-ган. Мени эки уткуң, хүлөң алганар.

идик-хөп даараң турда, лас-терскайарга даараң турган идик-хөптең дулак чок. Оон ыдыг шөвөрчү чөк-кашыда улус бижар болган идик-хөп бидарың бол-ла чөдөң кел-дириң. Чоңуңа бунуңиң киж-иң. Уран ким улазыңа орааның деп чөвө ол.

Авангар, кырган-аанар, чаа-авангар Хиң-биле ө-бү-дө тутканымың 4 чыды өрт-көңдөң. Ийеңе Дөш чыды көлхөк 1950 чылда түртүгү-лүң турган. Мен Чалаанга хоорай-га үш амыл трактор куру-дуга өөренип алган, баш-тайгы тракторуң Шүндүр-оол алышкылар болган. Менди Байыр Оржак олар-биле Ийе-ме сууруңа кыр муруң кел-дим. А Бегиз Сат трактор бри-гадир турду.

С алым-чаныңиң ийе-көңүл Дүкүгү-Кулак-биле ойноп өскөң болган мөңү база техника талазы-биле идеялар турган. НАТО дээр трактор бажырың тур-дум, оң үрелдериңиң коңуг, хөресин-биле ажилдаар. Кү-дүң, чызың чөр чарын тур-дум. Ынчан чөриң хаы кыл-дың чарын, Ийеңиң көвү-дөң чарын чыгың чарың каапкан бис малга олар эвө-жөп турган. Оон сөвөңдөң бистин ховуларың хөвөңү азык үрөгөң чөвө.

Кызыл боорга, колхозтуң туңду бижарың Балың-Өлөйи Монгуш, айттыкымы-биле «Араганай-Ховуңуң кыштан тулар чөриңерге ка-жаа тулар ыштыг трактор-биле сөвөртүң чөдөң бөрү турган мен. А тулагузлар Шактар-Сүрүң Ондар, Сундуй Сат, Балчымыс Монгуш суг-лар хүлө-ле 70 саның ма-галыңың ийиңиң турдулар. Уругуң улурлуп боорга, мөңү ол муңуң турган тракторла-рымың колхоз ажилыңа апарган, мен Сөгөгө кыл-

Алдын-оол ОНДАР, Чөң-Хөмчяк кожуун.

УГААН КИРГЕН АҢНАР

Улагчымы. Эгеми № 13 «Шында»... Шыан. Ооп ам? — деп хөктүрдүм.

Боду мынам черде хөөрө-мик кижэ болдур ийип. Ийиккен чүвез база карактарын шокаратып эгелзеп боор. Шыан-ла, хөөрөп үчүдү эвесипе.

Ини эштин чоран кижидир, бодуна бодура, анык арлар. Олардын бирээзини элчилеп турар черинин маанынага оттадып алгандыр.

Чечен чугаа

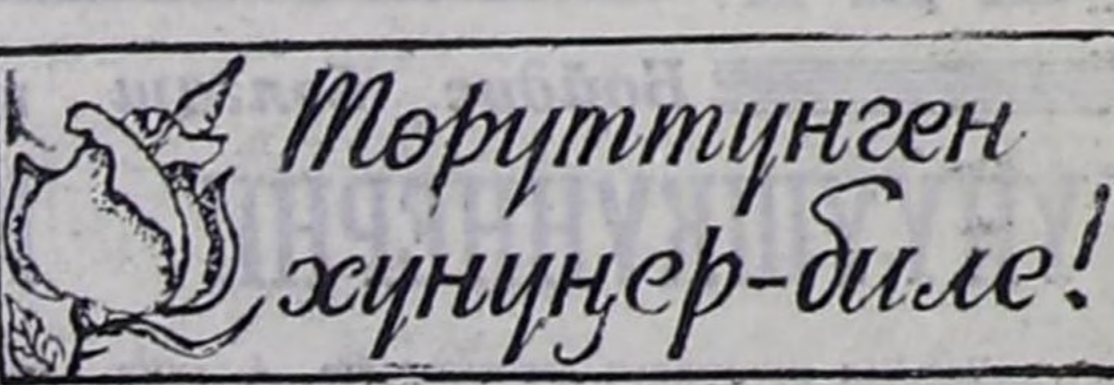
— Бодун чүвү өлүрдүн ийи-чаны? — Ой какпа ап чоран кижини мен, бичири капкалар, динчере салыр дээш. Динч койбе амыр-ла болбайт, бо-ла кагыла берген чылдар.

— Ам ол чүвөлерин шынап-ла угаан, кире берип-тир. Кижини дайынымыс деп билип калган — дээш, Кочкучу-оол тыртып олурган таакшымын укуп откыт, туурайт кирген, чөлдүрү келди.

— Ам ол чүвөлерин шынап-ла угаан, кире берип-тир. Кижини дайынымыс деп билип калган — дээш, Кочкучу-оол тыртып олурган таакшымын укуп откыт, туурайт кирген, чөлдүрү келди.

дерин төрже төөрктөлүп бад-дыш-ла турар, а өскөдөрү ол-че сагыш-даа садас. Бир эвес кайы бирээзин бапка адыштар болунаа, ок дээшкен куч чалгыштары далайыналы бээр болду, үчүлө кычан сезик ап, ырады уна бээр турган-на болбайт. А ам?

жидеп амытап. Эрте дээр бажынысты айкалатпас болу-вууса, дөштүг хөмгөргөр алоос болуурусса, долгандыр турар хүрээлеликис — бойду-зуусу бичири бодуустун туртугалымыс, оок эрткен, амы-тынымысче-даа халдар чыгып апарган. Амдыгылаштан боданып көрөзидер!...

Бистин хүндүдүг дайнымыс Маныш-оол Алдч-оолович ХОНАЙЫГ каш хонгап, 65 харлаар. Ол ийи кысты, бир оолдун ийак аламы, 8 чаштарын эргим кырган-ачамы. Бүгү назанында школа шугумуна айкалып, хөй-хөй бичири чаштары эртем-билетте чедирген. Бракы Мөңгүп-Тайга ко-жуундун Могол-Бүрөн школаныга 30 ажы чыдарынын иштанде ажилдап келген, амы үеде хүндүдүг дышталыпта-да.

Кызыл хоорайда Бөрбөлөр, Оюңнар, Ондарлар, Кашинер, Шалаң-Арыда Доржулар, Ондарлар, Тар-жаалар, Тарыйлар, Арыг-Бажында — Саржатмаалар, Доспаннар, Торгалыда — Шалаңнар.

Бистин ийак аваныс Любовь Кыргызовна ДОНГАК дүүп бодуун төртүтүнгөн хүнүн демдегеди. Кызылдын башкы институтун чедийшкенин дооскан, республика школарын-га, а сөөлү чылдарда Биш-Хем кожуунун Тарга орту-мак школанында ажилдап турар. Бичи салгалды өрөлдөп, кижиздер айкала Эзуул-ла бердинген, кызыкмак, ак сек-килдиг кижэ. Ийак аваныс бодуун ажы-тодун өрөлдөп-кижиздеринге эвээш эче уе-шагын чарыдап, бисте бут кырынга тургускан.

ЧАРЛАДАР

«Тыва харылаштырылган компания» акционер иштиледди (АН) баштаар чер АН-инд Уставынын 22, 23, 24 чүд-деринге Дүштүр АН-инд 1994 чылда ажалынын талаамы-биле акционерлерин чыл хуралы 1995 чылдык март 3-те, 13 марта эрттерин чарлап тур.

ФИЛАРМОННИЙНЫН КОНЦЕРТ ЗАЛЫ

Инварь 29, 30 хүнеринде. Күрүнени тыва национал «Сая» ансамбли болган Тыва Республикасынын алдарлыг артизи ТИТОВ САНЧАТ сиверин «Шагаа» байырлагычче чалап тур. Силерге лама башкылар тускай мөргүлүг, таңчы-самың «Азия» бөдү-нүц көргүзүлгенин, буруну болган амы үенин ырлары, лотереяга оюнары бараалдадыр.

САДЫП ТУР МЕН

3 өрээлдиг, гаражтыг, чанында дузалал туду-ларды чаа бажыны садып тур мен. АДРЕЗИ: Чадаана хоорай, Дружба 38 «а» кв. 1. Кызылда телефону 3-36-12.

СЕМИНАРЛАРГА КИРЖИНЕР

Медицина профилактиказынын төвү бо чылдын февраль 2-ден эгелээш, «Чаа төртүтүнген», «РЭй-ки», «Акша бистин аравышта» деп семинарларын эрттирер. Тайылбыр алырда 9-74-29 телефонче долгаар азы Кызыл хоорайда Дружба, 44 бажы-га кээр.

КИНО

Инварь 24-те «ШАПЫРАЛ»: «Дэриги лая» (АКШ) 9.20, 11.30, 13.40, 15.50, 18.00 шактарда. Видео-далага: «Бавесан-Хиланден кел-ген полцейжы» 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 17.00 шактарда.

СЫЫН - ЧҮРЭЭ

ЭГЕ СӨС. (ПРОЛОГ). Калчан-Кайттан кырынай-дан Харап, көрүп олурарга Ийлек дөшүн оругулда Хайылдараш дөштөй салган Силы чүрээ салгыларар Шынап Чараш олаа дагы Хорумаанын көрүп боор сен. Чечен чоңу чалыр көр бе, Чөриң казын шак од дагы Сыннар өзи аңа атташ Сын-Чүрө кылдыр алаан. Улук-Хемнен эрткен-дүм-кен Улук-биче чорукчулар Чараш дагы — Сын-Чүрө Чараш көрүп, таалап артар. Төрөөң черге чоргаралдыг Төгүлдүң атыра дөө Чараш адын тоол шатда Шак-ла мынчалар алган джири:

1. ХОРУМАА Ишти-Хемнин дамчырак суу Ийлер куду чылгын бадан, Ол-бо чарын эртерини Ой-чире таскап чылдыр. Кезек алдып араалдан Көпөгөй дөш хонг үнүгү — Хорумааны уяп ырын Кожанчалыр салын өскөп. Ишти-Хемнин, Артык-Хемнин Ийлерме ажы-тоду Хорумаанын ырын таалап Хоорлуп чалай берген орой. Брак эвес куду чарын ыргай хаактыг Арыг-Узү Чыгалаптан кыстың ууну Шаптаг киир-ле дыңаң чылдыр. Малчын уругу Хорумаанын Магаданчыг хоог үңү. Адаа черте ачың огуду Алаакшынаан дыңаңар чоран.

Арыг-Узү, Ишти-Хемнин Араштыда Оргу-Шөлгө Хооп доскан Хорумаага Кочку-даа эр чөлөпн келген. Огыттан хойлар бакын Оолдан арай дөш дөшү Алттан дүжүк, оруун дөш, Амдын омак уткүй келген. Кандын сайда даш дөг, Каас хүнде борбалыңаңаң. Оолду көргөш Хорумааның Орта эвес, чүрээ хөлөзү. Чанын орта дилди келген Сай-Даш кыска мөлдү салып Дүжүккааны уругуна. Туттур кайгап чугаа эрөөн. Огыттан хойлар шалтыктаар бер, Бө, Малчын уруу оолга база Манатайын харым берген. Шак-ла мичаар ийи чалым Чарыбастаан агындап дөг, Арыг-Узү, Ишти-Хемнин

Тоолчуткан шүлүглө

Араштыга дүшүр болган. Чагыс хөмиң суу ижиң, Чайлап, кылтаа чок чораш Сай-Даш биле Хорумааның Сагыш-чүрээ салдыктастаан. Хоюн суруп, ырмы ырлап Хорумааны бадан келер. Чаагы чадын кыска сөпөң Сай-Даш чөлөпн чоктап келер. Ийи чалым Оргу-Шөлгө Ишти-хөңүн алычтырлар. Төрүтүнгөн мынакшыла Дөшөлөн шак-ла боорлар. Баалык ашкан арой хүнү Барап харан үдөн каалар. Эрте чалаан даниң чырымын Эргелетип уткуп арлар. Оргу-Шөлгө өргө чүсө Оолдан, кыстан олааастаан. Дөшөлөн, торлаа кукү, Деңиз, коргуп ыраастаан. Аңыч огу Сай-Даш сугда Ала-пе, төрөл чоңу Керпи кысыг болурунга Көпөгөй-ле өрүп турган. Хорумааның төрөлдөрү

Хоруй берген олурбааннар. Аңыч күдө сураан дыңнааш Амраанын чажырбааннар. Ийи чалым мынакшыла Ишти-Хемге чалгыт берген. Арыг-Узүң ол-бо кеңип Аалдар, өгдөр кезип халаан. Сай-Даш биле Хорумааның Салым-чолу доңаттыган Чараш күш чок дүлгөзөңге Чалым оол, кыс куспакта-кап... Ишти-Хемниң сынгарыга Сын эли турар өйдө Ийи чалым даңгырагыт Шыныч сөзүң беришкенер. Олут өрбөс, аңыч уткуп Орлан эрес Сай-Даш мичан Эргимамте сыннап кезип дөш Элдикийт тайга үнгөн. Чагыс хүн-лаа ажы-биле Чарып көрбөз ынакшаан кыс Оргу-Шөлгө малым-хон Олардын артып калтап. «Оран-таңдым авыралыг

Он шаа хонгап келир боор мен. Калчан-Кайттан чедип келир Карад мени уткуур сен» — дээш, Алчы Сай-Даш сөзгөн сөзүң Алчык кыс кайып уттур. Кайжарарган Калчан-Кайт-тан Карактарын салбайн арткан. Сайдан даштар чыып алган Сайзактап олурар-даа, Чаражымың караа-дыр дээш Чантап, суйбап шак-ла болур. Уругу чаштың ынакшылы Уйту-дышты кайып бээр деп Удуп чылда дөшөс кирип Улааралын оттуруп кээр. Хорумаанын сагыш-чүрээ Коозурарган тайгаларда, Аңыч оолду сактып, чоктап Амраатын турбайн чоктаар. «Чудас сенээ ынак мен» деп, Чус-муд катан сөзлөгө-ле Чалым кыстың сагыжынта Шала четнес сагындарар. Бынакшылым арынгыта Билал уруг алаңгыткан. Кара-ооо ПАТШИН-ООЛ. (Улагчылыг)

ШЕДЕВИДЕНИЕ. ИВАНКО болган Поганин хааш... 17.35 Рок-урок. 18.00 «Кижэ болган хоойлу». 18.30 Бекен чыл бурунгаар бо хүнерде. 19.00 Бомолд. 19.20 «Алдын оол», Телефильм. 19.50 Хуулаазынын шөл. 20.40 Тамчыктыг удуңар, чаш-тар. 21.00 УЕ. 21.40 Неделяның кижизи. 22.00. «Клан», Телесериял. 23.10 «Узел-болал». А. Любим. 23.52 Делегей бөгүң. 00.05 Музобоз. 00.45 «Чогадымышкың». Мульти.

Суббота. ИВАНКА болган Поганин хааш... 11.30 Медицина сенээ. 12.00 Ууктел чоңка. 12.15 Смак. 12.30 «Россиянын каас-чаражы болган чоргаралы». 5-ки фильм. 13.00 Кино веги. «Гомоннуң баштайды бажынар». 14.20 «Буде бөзри чүдөн бе-ден». 1-ги фильм. 14.52, 23.52 МЕДЭЭЛЕР. 15.00 Экономика болган ре-формалар. 15.30 «Харжыгагар» Мульти-фильм. 15.40 Амытаңнар делегейнде. 16.20 Көрүнүч.

Воскресение. ИВАНКА болган Поганин хааш... 10.30 Ам дээрэинде шуптузу бажыңыңа. 11.00 Эртенги салдыс. 11.50 Билдингир-лаа бол, эл-дептин. 12.35 Улустарын «Чөлөш» телепрограммазы. Лася Ла-хари. (Индия). 13.05 Дорт эфирге чугаа. 13.40 Белекитиң шаргалка. 13.55 Кариб далайын эртинше-лери. 14.52, 18.52, 23.41 МЕДЭЭЛЕР.

«Шын» солун неделя дургузунда телекөрүкчүлерге (Январь 27-ден 29-ка чедир) 10.20 «Чурттап-даа, ынакшы-лаа чор бис». 10.35 «Санта-Барбара». Теле-сервал. 11.25 Салгы бажыңы. 11.40 Тараачын айтыры. 12.30—12.35 Телеолун. 15.00 Теннис. Австралияның ажык чемпионады. 16.00 Билал-мында медээлер. 16.15 Хун бурду байырлар. 16.25 «Кызыл талазыл». 17.00 МЕДЭЭЛЕР. «ТБВА» канал 17.20 МЕДЭЭЛЕР.

«Шын» солун неделя дургузунда телекөрүкчүлерге (Улагчымы). ИВНИИ ПРОГРАММА «РОССИЯ» канал 8.00, 14.00, 20.00 МЕДЭЭЛЕР. 8.30 Тодаргай-биле. 8.40 Автомт. 8.45 Сылдыстар чугаалап тур. 8.45 Уенин агымы. 9.05 «Узаткан хүн». 9.15 Пилгирым. 10.30 «Бугу салгадарыңа му-зыкка». 11.00 Алдын шпора. 11.30 Кызыл чок футбол. 12.15 «Снунум чиккен». Уран-чөчөн фильм. 13.25 Де факто. 13.40 Тараачын айтыры. 14.30 Дөрбөлүңдө чүү-даа чок. 15.00 Музыка экспромту. 15.10 «Канчар чурттаар бис?». Фильм. 15.55 Киноафиша. 16.40 «Элера». Телесервал. «ТБВА» канал. 17.00 МЕДЭЭЛЕР. 17.10 «Октай» ансамблдың тургустунганымдан бээр 5 чыл болганы. 17.40 «АЗИЯ ТӨВУ». 18.00 Мультифильм. 18.10 Чаа чыл-биле!

«Шын» солун неделя дургузунда телекөрүкчүлерге (Улагчымы). ИВНИИ ПРОГРАММА «РОССИЯ» канал 8.00, 14.00, 20.00 МЕДЭЭЛЕР. 8.20 Автомт. 8.25 Сылдыстар чугаалап тур. 8.30 Уенин агымы. 8.55 «Талашго ужуражыш-кынар». Уран-чөчөн фильм. 9.05 Парламент педелязы. 9.50 «Силерин эргенер». 10.05 «Чемпиондарын эртен-ти чөм». 10.35 Улук хоккей. 11.15 Аты-багы. 11.45 Кинофестиваль. «Тип-дегө хүн». «Мария ава». Уран-чөчөн фильм. 13.25 «Уе шапсап». 13.40 Тараачын айтырын. 14.30 «Элера». Телесервал.